



Het potloodje van Remko Andeweg

▲ Remko speurend naar planten op spooremplacement, Waalhaven-Oost. (Judith Tielemans)



André De Baerdemaeker [ecoloog Bureau Stadsnatuur; debaerdemaeker@bureaustadsnatuur.nl]
Kees Moeliker [directeur Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Dit najaar ging Remko Andeweg, de botanicus van Bureau Stadsnatuur, met pensioen. Als een van de eerste medewerkers stond hij in 1997 aan de wieg van het bureau dat zich binnen de muren van Het Natuurhistorisch bezighoudt met de stadsecologie. Met zijn vertrek wordt het einde van een tijdperk voelbaar. Al is het zover nog niet, want Remko zal als vrijwillig collectiemedewerker blijven werken aan het museumherbarium.

Een man met woest grijs haar houdt een sliert bijna even wild wier omhoog'. Zo staat Remko Andeweg omschreven in de NRC van 12 september 2019. Binnen het team van Bureau Stadsnatuur was Remko altijd al een niet te missen verschijning. Met in zijn mondhoek steevast een afgekauwd potloodje waarmee hij nauwelijks leesbare aantekeningen krabbelde in zijn opschrijfboekje. Van die boekjes versleet hij er dozijnen.

Los van zijn kleurrijke voorkomen stond Remko ook altijd garant voor kleurrijke uitspraken. Eén daarvan: 'Onkruid is een indicatie van tolerantie in een wijk', een uitspraak die hij leende van een kunstcollectief om aan te duiden dat de ecologische kwaliteiten van de stad onlosmakelijk verbonden zijn met maatschappelijke vraag-

stukken. Deze en andere wijsheden hield hij gelukkig niet voor zichzelf.

Muurplanten

De eerste traceerbare natuurhistorische publicatie van Remko Andeweg dateert uit 1993 en staat in *Straatgras*. Onder de titel 'Botanisch alpinisme in Rotterdam' schrijft hij met een fijne pen over zijn actie waarbij hij muurplanten vergaarde die op de pijlers van de oude spoorbrug over de Nieuwe Maas groeiden, voordat die brug gesloopt zou worden. Omdat hij zelf een fysieke beperking ondervond ('ik word al duizelig als ik op een stoel sta'), schakelde hij de afdeling Rotterdam van de Nederlandse Bergsportvereniging in voor het verzamelen van de planten die hij zelf in 1991 en 1992 had ontdekt en in kaart bracht. Over die

muurplanten schreef hij: 'Het spreekt vanzelf dat zulk materiaal als hier is verzameld niet mag blijven hangen in een particuliere verzameling maar, als verslaglegging van wat eens op een Rotterdamse spoorbrug groeide, in een voor onderzoek en educatie toegankelijk herbarium moet worden opgeslagen. Het Natuurmuseum Rotterdam is daarvoor natuurlijk de meest aangewezen plek.'

Hij schonk een grote serie uniek materiaal dat droog en veilig in het collectiedepot wordt bewaard. Het educatieve gebruik volgde drie decennia later toen een eikvaren (*Polydodium vulgare*) van de oude spoorbrug een plaats kreeg in de nieuwe tentoonstelling 'Nationaal Park Rotterdam'.

Vruchtbare relatie

Met die muurplantenschenking in 1993 legde Remko de basis voor een langdurige en vruchtbare relatie met het museum. Hij was toen nog medewerker van de afdeling Beheer Buitenruimte van Gemeentewerken Rotterdam, maar dat belette hem niet om zijn kennis van de muurflora verder uit te werken in deel 1 van de onvolprezen 'Stadsecologische Reeks' van het museum, getiteld 'Muurplanten in Rotterdam' uit 1994. In die jaren bouwde hij een fijne werkrelatie op met de beheerder van het museumherbarium Gijs van der Voet, door regelmatig Rotterdamse stadsflora aan de verzameling toe te voegen. In 1996 nam hij als vrijwilliger het herbariumbeheer van Van der Voet over. Eenmaal binnen in het museum, was er geen weg terug. Hij werd in 1997 een van de eerste medewerkers van Bureau Stadsnatuur, zei gaandeweg vaarwel tegen zijn ambtenarenbestaan en kwam in dienst van het museum. Hij bleef zijn fijne pen hanteren. Los van de talloze bSR-rapporten die hij opstelde, schreef hij regelmatig over botanische en stadsecologische onderwerpen in *Straatgras* en in andere natuurtijdschriften (zie kader).

Vreemde planten

Zijn scherpe oog voor nieuwe vestigingen van (vreemde) planten in de stad zien we terug in veel van zijn publicaties. Zo zag hij de opkomst van verwilderde hemelbomen (*Ailanthus altissima*) al in 1997, kreeg hij de Noordse streepvaren (*Asplenium septentrionale*) in 2000 in de smiezen - verzamelde een blaadje ter grootte van een



▲ De Noordse streepvaren in het centrum van Rotterdam in het jaar 2000. (Remko Andeweg)

lucifer voor het museumherbarium - en documenteerde in 2009 de intocht van smalle ijzervarens (*Cyrtomium fortunei*), en van het gouden ribzaad (*Chaerophyllum aureum*) in 2013. Zijn schrijfstijl is levendig en vrolijk relativerend. Zo luidt de eerste zin van zijn ribzaadpublicatie: *'Dat de hele wereld, ook die van het stadsecologisch onderzoek, van toeval aan elkaar hangt, bleek weer eens op maandag 10 juni 2013 met de vondst van het eerste Rotterdamse gouden ribzaad langs de Parkkade, op een flinke steenworp*

afstand van Het Natuurhistorisch.'

Al in 2002 schreef hij samen met zijn plantkundige mentor wijlen Piet Florusse 'Vreemde planten in Rotterdam' – hierbij doelend op de planten die hier niet van oorsprong voorkomen maar door de mens zijn ingevoerd. Daarin concludeerde hij dat de flora van Rotterdam al net zo multicultureel is als haar menselijke bevolking.

Braakliggend

Remko heeft altijd de grote natuurwaarden van braakliggende en andere verlaten stukjes stad ingezien. Hij betoogde dat een specifiek deel van de biodiversiteit te vinden is in het 'braakpark'. Dat is het collectief van braakliggende terreinen, waardoor het park steeds op verschillende plekken in de stad de kop opsteekt, en waarvan jaarlijks ook weer delen verdwijnen. Hierdoor blijft het altijd in beweging. De soorten die op die zanderige terreinen als pioniers de weg banen voor de rest van de stadsnatuur zijn vaak specialistisch en verrassend. Heel soms bleef zo'n terrein voor langere tijd een toevluchtsoord voor bijzondere planten, zoals het spoorwegemplacement aan de Marconistraat. Toen dat uiteindelijk toch gesloopt werd schreef Remko met weemoed: *'Hoe dan ook, in Rotterdam verliezen wij opnieuw een spannend natuurgebied of, als je het zo wilt noemen, een prachtig park.'*



▲ Remko Andeweg en Floris Brekelmans tijdens veldwerk op de Maasvlakte in 2005. (Maurice Backerra)



▲ In het Zuidpark wordt een kroosplantje onder de loep genomen. (Judith Tielemans)

Dan maar het heft in eigen handen nemen. Remko stond samen met zijn collega's aan de wieg van ons eigen Stadsnatuurreervaat, een moedwillig aangelegd braakterrein gelegen aan de achterzijde van het museum. Daarover schreef hij in 2020 in de essaybundel 'Rewilding in Nederland': *'Zo laat het Rotterdamse Stadsnatuurreervaat zien hoe een stedelijke braakterrein als uitgangssituatie kan dienen voor de ontwikkeling van natuurlijk stedelijk groen, en omdat natuurkwaliteit niet vanzelf door iedereen wordt herkend staat er een bordje bij.'*

Duizendknopen

De laatste jaren bij Bureau Stadsnatuur stonden voor Remko in het teken van Aziatische duizendknopen. Mede dankzij een golf aan publiciteit in 2017 kreeg de invasieve exoot meer aandacht van terreinbeheerders en ontwikkelaars. Voor een effectieve aanpak om verspreiding van de woekerplanten tegen te gaan en misschien zelfs in te perken ging men te rade bij de botanicus van Bureau Stadsnatuur. Er werden pilots opgesteld om verschillende vormen van bestrijding te testen en de gemeente Rotterdam liet een duizendknopenkaart van de hele gemeente opstellen. In Straatgras schreef Remko een lezenswaardig overzicht met een kleine geschiedenis van de exotische duizendknopen in Nederland en Rotterdam (Andeweg 2018). Zoals hij meermaals aangaf zou de aanpak van duizendknopen een kwestie van lange adem worden, die nog lang na zijn afzwaaien als botanicus door zou lopen. Daar heeft hij absoluut geen ongelijk in gekregen.

Herbarium

Nauwelijks een maand na zijn pensionering was Remko alweer terug. Niet bij Bureau Stadsnatuur, maar wel in Het Natuurhistorisch. Hoewel hij al jarenlang honorair conservator van het herbarium is (met mossen en hogere planten, maar Fungi pakt hij ook mee), had hij daar tot voor kort maar weinig

tijd voor. Hij verzette jarenlang uiterst waardevol werk, maar er bleef naar zijn smaak te veel liggen. Verzamelen tijdens veldwerk is immers de eerste stap, en drogen lukt ook nog wel (want daar kan je echt niet mee wachten), maar de planten netjes plakken op herbariumpapier, registreren, etiketteren en systematisch weggleggen kost (te) veel tijd. Om nog maar te zwijgen van het onderzoek aan intrigerende of lastig op naam te brengen vondsten. Remko stort zich daar nu met nieuwe energie en vooral tijd op. Onze conservator heeft in het externe depot enkele tientallen meters stellingruimte voor hem vrijgemaakt. Remko zet het herbarium nu ruimer op om de resultaten van al dit nieuwe werk straks goed op te kunnen bergen.

Dat is goed nieuws. Ook voor de (ex-) collega's van Remko. Want met hem in de buurt was er altijd wel iets te consumeren. Geregeld plaatste hij een schaal vijgen of mispels uit eigen tuin op de kantine tafel met een briefje waarop met een potloodje stond geschreven hoe ze het best te genieten zijn. Nu hij als vrijwilliger aan het museum verbonden blijft, kunnen we ook daar nog steeds naar uitzien. ◀



▲ Een stadsflora-excursie op de oude brug over het Buizengat. (Kees Moeliker)

Publicaties van Remko Andeweg (ingedeeld naar 'orgaan')
Straatgras

1993	Botanisch alpinisme in Rotterdam.	Straatgras 5: 120–122
1997	Verwilderde hemelbomen in Rotterdam, trend of incident?	Straatgras 9: 7–10
1997	Resultaat van Floron excursie Delfshaven Ruim 200 plantensoorten.	Straatgras 9: 36–37
2000	In memoriam: Gijsbert van der Voet.	Straatgras 12: 29
2000	De Noordse streepvaren, een bijzondere varenvondst in Rotterdam.	Straatgras 12: 49–50
2000	Strandsla <i>Lactuca tatarica</i> voor de derde maal in Rotterdam.	Straatgras 12: 39–40
2005	Vijfsporige vlasbekjes bij Schiehaven, zeldzaam maar heel bekend.	Straatgras 17: 50
2009	Natuurlijk Rotterdam: De intocht van smalle ijzervarens in Rotterdam.	Straatgras 21: 84–86
2010	Natuurlijk Rotterdam: Afscheid van het spoorwegemplacement aan de Marconistraat.	Straatgras 22: 42–45
2010	Fascinatie voor de fasciatie.	Straatgras 22: 7
2011	Natuurlijk Rotterdam: De orchideeënflora van Rotterdam in 2010.	Straatgras 23: 11–13
2011	Botanische notities.	Straatgras 23: 36–36
2011	Natuurlijk Rotterdam: Havennatuur groeit en bloeit.	Straatgras 23: 73–74 (met Garry Bakker)
2013	Kaukasische vleugelnoot komt uit de schaduw.	Straatgras 25: 36–37
2013	'Vreemd fluitenkruid' bereikt Rotterdam.	Straatgras 25: 7
2014	Twee bijzondere planten uitgelicht: grote keverorchis en reuzenpaardenstaart.	Straatgras 26: 10–11
2014	Waterplanten en waterkwaliteit in het Zuiderpark.	Straatgras 26: 4–5
2018	Een diepgeworteld probleem: Aziatische duizendknopen in Rotterdam.	Straatgras 30: 70–74
2020	Het einde van een oude klimop in het Museumpark.	Straatgras 32: 55–57 (met Bram Langeveld, Caroline Vermeeren en Kees Moeliker)
2020	Kruipend moerasscherm als gazonplant in Rotterdam-Zuid: nieuwkomer of relict?	Straatgras 32: 84–85 (met Hans van der Goes)
2024	Dertig jaar geleden: een potvis in een weckpot.	Straatgras 36: 2

In de Branding

2021	De flora van het Rotterdamse havengebied.	In de Branding 29: 8–11
------	---	-------------------------

De Levende Natuur

2000	Muurplanten in de stad.	De Levende Natuur. 101: 205–206
2016	Weten wat er leeft in stad en haven: stadsecologie in Rotterdam.	De Levende Natuur 117: 144–150 (met André De Baeremaeker, Mark Grutters, Wouter Moerland, Garry Bakker en Niels de Zwarte)

Gorteria

1997	De verwildering van <i>Ailanthus Altissima</i> (mill.) Swingle (hemelboom) in Rotterdam.	Gorteria 23: 106–108
2001	<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm. (noordse streepvaren) gevonden in Rotterdam.	Gorteria 27: 25–28 (met Floris Brekelmans en Bart de Knecht)
2007	Herfstalsem (<i>Artemisia verlotiorum</i> Lamotte) aangetroffen in Rotterdam.	Gorteria 32: 161–163
2020	<i>Artemisia princeps</i> L. (Asteraceae), an overlooked invasive Far Eastern weed in Western Europe.	Gorteria 42(1): 1–18 (met Filip Verloove)

Groen

2013	Stedelijke braak en biodiversiteit.	Groen 4: 32–37 (met Floris Brekelmans)
------	-------------------------------------	--

Stadswerk Magazine

2013	Braak: ongeorganiseerde natuurbeleving.	Stadswerk magazine 4: 8–11 (met Floris Brekelmans)
------	---	--

Deinsea

1998	Flora and fauna of an inner-city waste-land in Rotterdam, the Netherlands.	Deinsea 4: 3–24 (met Jelle Reumer)
------	--	------------------------------------

BiolInvasions Records

2020	Morphological, genome-size and molecular evidence for the presence of another invasive East Asian <i>Artemisia</i> (Asteraceae) in Western Europe.	BiolInvasions Records 9: 685–701 (met Filip Verloove, Steven Janssens, Ben Zonneveld en Iris Van der Beeten)
------	--	--

Boeken en bijdragen aan boeken

1994	Muurplanten in Rotterdam - Stadsecologische Reeks 1, Natuurmuseum Rotterdam	
2001	Ecologische quickscan van de restruimten tussen Kleinpolderplein en Terbregse plein. pp 73–79 in: Abelman, H., van Teylingen, D. & van Wesemael, M. Stedelijke restruimten A20. Het muizengatje en verder. Centrum beeldende kunst Rotterdam, Rotterdam	
2002	Vreemde planten in Rotterdam - Stadsecologische Reeks 4, Natuurmuseum Rotterdam (met Piet Florusse)	
2020	Het Stadsnatuurreservaat. Spontane ontwikkeling als bron van natuurlijk stedelijk groen - pp 40–44 in: Arts, K., Bakker, L. & Buijs, A. (red.) - Rewilding in Nederland - KNNV Uitgeverij, Zeist	